

Lietuvos ekonomikos apžvalga

2020 m. liepos 2 d

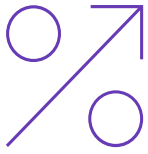
Nr. 72

Tikėkimės geriausio, bet ruošimės ir blogam scenarijui

Baigėsi pirmas 2020 metų pusmetis, kuris priminė, kad niekada negalima nuvertinti galimų, bet mažai tikėtinų įvykių. Pasikartojome ir dar vieną pamoką: jeigu esi pasiruošęs ekonomikos šokui ir jam ištikus elgiesi ryžtingai, išgyventi ir atsigauti bus daug lengviau. Lietuvos ūkis neturėjo akivaizdžių disbalansų prieš prasidedant koronaviruso pandemijai, todėl tai padėjo neblogai atlaikyti pandemijos smūgį šį pavasarį. Mūsų verslui sąlygos trečią ir ketvirtą ketvirtį sparčiai lipti iš antrą ketvirtį pasiektos duobės yra neblogos. Prognozuoti, ar Lietuvai pavyks išvengti naujo pandemijos protrūkio, negalime, bet visi turime būti pasiruošę, kaip veiksime, jei viruso suvaldymo scenarijus artimiausią pusmetį būtų ne tik optimistinis, bet ir pesimistinis. Tokio priverstinio ekonomikos uždarymo, koks buvo kovo pabaigoje, tikimybė nedidelė, tačiau vartotojai gali vėl staigiai užverti pinigines, jeigu užsikrėtimų skaičius rudenį išaugs ir vėl turėsime vengti masinių susibūrimų uždaroje patalpose. Kol virusas ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje nebus suvaldytas, ekonomika neveiks visu pajėgumu.

Tadas Povilauskas
SEB banko ekonomistas
(8 5) 268 2521
tadas.povilauskas@seb.lt

Paskutinį kartą savo prognozę oficialiai atnaujinome gegužės 6 dieną tradiciškai kartą per ketvirtį pasirodančiame SEB grupės leidinyje „Nordic Outlook“. Tuomet prognozavome, kad Lietuvos ekonomika šiemet smuks 8,7 proc., o kitamet augs 6,1 procento. Tačiau naujausi pramonės ir mažmeninės prekybos duomenys rodo, kad antrą ketvirtį ekonomika traukėsi lėčiau, negu buvome apskaičiavę. Taip pat pagerinome šių metų trečio ir ketvirto ketvirčių ekonomikos pokyčių prognozę. Galiausiai tai reiškia, kad Lietuvos ekonomikos 2020 metais smukimo prognozė sumažinama iki –6,7 proc. ir tikimės, kad kitamet BVP didės 5,3 proc., o 2022 metais – 3 procentais. Prognozuodami atsižvelgėme ir į palyginti lėtą eksporto rinkų atsigavimo tikimybę, todėl, jei tai nepasiteisintų, ekonomikos nuosmukis šiemet būtų mažesnis. Artėjant grūdų derliaus nuėmimo pradžiai vis aiškiau, kad grūdų derlius šiemet bus gerokai didesnis negu praėjusiais metais, ir tai darys teigiamą įtaką ekonomikos pokyčiui. Kita vertus, jeigu vėl Europai ir Lietuvai smogs nauja viruso banga, ekonomikos pokytis bus daug prastesnis negu dabar prognozuojame.

Nuo pat koronaviruso pandemijos pradžios kartojome, kad jos įtaka Lietuvos ekonomikai bus mažesnė negu daugeliui euro zonos valstybių, ir tai kol kas pasitvirtina. Kol kas nėra abejonių, kad dėl palyginti geresnio epidemiologinės krizės suvaldymo, mažesnės turizmo sektoriaus įtakos, nedidelės eksporto, susijusio su automobilių pramone dalies, Lietuvos ekonomika smuks mažiau negu euro zonos. SEB grupės ekonomistai prognozuoja, kad šiemet euro zona trauksis 9 proc., o kitamet augs 6,7 procento. Labiausiai nukentės Pietų Europos šalys, mažiausiai – Šiaurės šalys. Priešingai negu 2008 metais prasidėjusios finansų krizės metu, euro zonos šalių valdžia į susidariusią situaciją reagavo greitai. Ryžtą parodė ir Europos Centrinis Bankas, todėl labai tikėtina, kad, jeigu tokiu pat mastu nesmogs antroji banga, euro zonos ekonomika trečią ir ketvirtą ketvirčiais augs palyginti sparčiai. Beje, nepamirškime ir dar vieno aktualaus Europai proceso – nuo 2021 metų Jungtinė Karalystė paliks bendrąją rinką, todėl antrą pusmetį turės būti pateiktas ir patvirtintas susitarimas, kaip Jungtinė Karalystė ir Europos Sąjunga prekiaus tarpusavyje bei teiks viena kitai paslaugas.

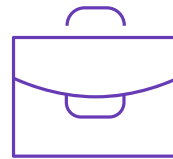

Vidaus vartojimas

Dėl palyginti greito koronaviruso pažabojimo Lietuvoje ir ribojimų verslui atšaukimo, vidaus vartojimas šalyje smuko gerokai mažiau, negu buvo baimintasi vos prasidėjus karantinui. Tai geriausiai matyti lyginant mažmeninės prekybos apyvartos pokytį balandžio ir gegužės mėnesiais įvairiose Europos šalyse. Tose valstybėse, kuriose koronavirusas pasiglemžė daugiausiai gyvybių ir kur ribojimai buvo griežčiausi, vartojimas smuko labiausiai.

Maloniai nustebino mažmeninės prekybos Lietuvoje gegužės rezultatai – prekybos apyvarta lyginamosiomis kainomis buvo tik 0,6 proc. mažesnė negu tokį pat mėnesį prieš metus. Neįtraukus degalų pardavimo, mažmeninė prekyba netgi paaugo 1,8 procento. Tai reiškia, kad gyventojai po balandžio, kai mažmeninė prekyba susitraukė 17 proc., greitai pravėrė savo pinigines. Be to, matyt teigiamą įtaką turėjo ir tai, kad tie žmonės, kurių pajamos kovą–balandį nesumažėjo, gegužę galėjo daugiau išlaidauti. Beje, prekybai teigiamą įtaką darė ir mažesnės gyventojų išlaidos paslaugoms – gegužės pradžioje vis dar nemažai paslaugų teikėjų negalėjo vykdyti veiklos, todėl gyventojai, mažiau leisdami paslaugoms, daugiau pinigų skyrė prekėms įsigyti. Ypač ūgtelėjo išlaidos buitiniams prietaisams, baldams.

Vartotojų pasitikėjimo rodikliai po smukimo kovą ir balandį, gegužę ir birželį vėl augo, o tai aiškiai rodo, kad pirmąją bangą nemažai namų ūkių atlaikė gerai. Apskritai vartotojų pasitikėjimo rodiklis birželį grįžo į 2017 metų lygį, o tai yra tikrai geras ženklas prekes parduodančiam ir paslaugas teikiančiam verslui. Valdžios pagalba, mažiau, negu buvo baimintasi, kritęs eksportas, sumažėjęs nerimas dėl viruso plėtos yra pagrindinės priežastys, kodėl taip greitai vėl pagerėjo vartotojų nuotaikos. Tačiau nepamirškime, kad ši krizė yra epidemiologinė ir kad bet koks naujas protrūkis gali priversti vidaus vartojimą net ir be tokių verslo suvaržymų, kokie buvo kovo pabaigoje ir balandį, smarkiai smukti. Daugiausiai nerimo kelia vartojimo pokyčiai ketvirtą ketvirtį, kuris yra pats aktyviausias prekybininkams, nes žmonės, ypač nepalankiu epidemiologinės padėties atveju, išlaidaus mažiau negu prieš metus tokiu metu.

Darbo rinka

Darbo rinka kol kas gana sėkmingai atlaikė koronaviruso pandemijos sukeltą ekonominio šoko bangą. Nors registruotų bedarbių nuo vasario pabaigos iki birželio 29 dienos padaugėjo beveik 48 tūkstančiais (iki 209 tūkst.), toks šuolis buvo mažesnis, negu baiminomės iš pradžių. Registruotas nedarbas Lietuvoje nuo vasario pabaigos ūgtelėjo 2,7 proc. punkto, arba labai panašiai kaip Latvijoje ir Estijoje.

„Sodroje“ draustų darbuotojų skaičius nuo vasario pradžios sumažėjo truputį daugiau negu 30 tūkstančių. Analizuojant populiariausių profesijų darbuotojų pokyčius, galima matyti, kad nuo pandemijos pradžios labiausiai sumažėjo dirbančių sunkiojo transporto priemonių vairuotojų, virėjų, pardavėjų, reklamos ir rinkodaros specialistų, valytojų ir kambarinių. Galima pastebėti, kad dauguma asmenų, kurie prarado darbus nuo kovo pradžios, dirbo darbuose, kur mokami mažesni atlyginimai. „Sodros“ duomenimis, visą mėnesį dirbusių asmenų, kurių draudžiamosios mėnesio pajamos gegužę viršijo 1 300 eurų, buvo netgi 3,4 proc. daugiau negu praėjusių metų gegužę.

SEB banko „Lietuvos makroekonomikos apžvalgoje“ pateikti duomenys yra paimti iš išorinių šaltinių. SEB bankas neprisiima jokios atsakomybės dėl išorinių šaltinių informacijos tikslumo, tikrumo ir išbaigtumo. Kiekviena nuomonė, teiginiai ir prognozės, pateiktos šioje apžvalgoje, yra tik SEB banko ir gali būti keičiamos be papildomo įspėjimo. Šis dokumentas ar atskira jo dalis nėra kvietimas ar pasiūlymas pirkti ar parduoti vertybinius popierius ar kitas investicines priemones ir negali būti jokio investicinio sprendimo ir (arba) vėliau sudaryto sandorio pagrindas ar dalis; taip pat SEB bankas nėra atsakingas už sprendimus, priimtus remiantis šioje apžvalgoje pateikta nuomone, teiginiais ir prognozėmis. Leidinyje pateiktos mintys gali skirtis nuo oficialios SEB banko pozicijos.

Viena iš svarbių priežasčių, kodėl pavyko išvengti didesnio nedarbo šuolio, buvo valdžios sprendimas patobulinti išmokų už prastovas kompensavimą ir skirti nedarbingumo pažymas vaikus karantino metu prižiūrintiems tėvams. Sveikintina ir tai, kad valdžia nusprendė pratęsti kompensacijas už darbuotojus, kuriems buvo paskelbtos prastovas, iki metų pabaigos. Birželio paskutinę savaitę dar buvo maždaug 2 tūkst. bendrovių, kurios darbuotojams buvo paskelbusios prastovas, o tai jau daug mažiau negu piko metu, kai tokių įmonių buvo apie 25 tūkstančius.

Statistikos departamentas antro ketvirčio nedarbo rodiklį skelbs tik rugpjūčio pradžioje. Prognozuojame, kad nedarbo lygis antrą ketvirtį pasiekė 9 procentus. Jis artimiausiais ketvirčiais dar šiek tiek didės, kol pasieks piką metų pabaigoje. Ypač bus svarbu pamatyti, kaip pasikeitė darbo jėgos dydis, t. y. kiek gyventojų pasitraukė iš darbo rinkos ir šiuo metu neieško darbo. Viena vertus, 200 eurų darbo paieškos išmoka bedarbiams, kurie negauna socialinio draudimo išmokos ir kuri bus mokama iki metų pabaigos, yra naudinga priemonė tokių asmenų finansinei padėčiai pagerinti, bet ji dalį ilgalaikių bedarbių dar mažiau skatins grįžti į darbo rinką artimiausiu metu. Taip pat tikėtina, kad šiemet sumažės vyresnio ir ypač pensinio amžiaus gyventojų darbo jėgos aktyvumas, nes daugelis tokių žmonių saugos save ir nuspręs daugiau nebedirbti.

Prognozuojame, kad šiemet vidutinis nedarbas ūgtels iki 9,3 proc., tačiau kitąmet sumažės iki 8,4 procento. Nedarbas, nors ir lėčiau negu anksčiau tikėjomės, dar augs, tačiau tai nereiškia, kad darbdaviams, kurie norės didinti darbuotojų skaičių, bus lengviau atrasti reikiamų darbuotojų. Dalis darbuotojų, ypač vyresnių, praradusių darbus, tiesiog pasitrauks iš darbo rinkos, o jaunimas nebus linkęs susitaikyti su mažesne alga.

Pajamos

2020 metų pirmą ketvirtį vidutinis darbo užmokestis prieš mokesčius šalyje buvo 1381 euras, arba 9,4 proc. didesnis negu prieš metus. Privačiame sektoriuje atlyginimai didėjo 9,5 proc., valstybės – 9,1 procento. Vidutinė alga po mokesčių augo 9,5 proc. – iki 879 eurų. Toks pokytis buvo didžiausias Baltijos šalyse.

Visgi tokie spartaus darbo užmokesčio pokyčiai yra praeitis ir antrą ketvirtį metinis vidutinio darbo užmokesčio augimas buvo minimalus. Prognozuojame, kad 2020 metais vidutinis darbo užmokestis prieš mokesčius bus 2,5 proc. didesnis negu prieš metus, o 2021 metais augs 3,5 procentais.

Vidutiniam darbo užmokesčio pokyčiui teigiamą įtaką šiais metais daro 9 proc. didesnis negu prieš metus darbo užmokestis valstybės sektoriuje. Be to, minimali mėnesio alga yra 9,4 proc. didesni negu prieš metus. Akivaizdu, kad labiausiai algos nukentėjo tų sektorių, kuriems koronaviruso pandemija turėjo didžiausią įtaką, darbuotojai. Tačiau bent jau darbdaviams tai, kad valstybė kompensavo 70 arba 90 proc. darbuotojo darbo sąnaudų, buvo nemaža finansinė paspirtis. Beje, „Sodros“ duomenys rodo, kad labiausiai balandį–gegužę nukentėjo nuo turizmo priklausančių regionų darbuotojai – Birštono ir Druskininkų, o mažiausiai tų, kuriuose palyginti didesnė darbuotojų dalis dirba valstybės įstaigose. Taip pat galima įtarti, kad kovo–gegužės mėnesiais labiau nukentėjo ne oficialios gyventojų pajamos, bet vadinamosios algos vokeliuose.

Dėl jau patvirtinto sprendimo padidinti šiais metais taikomą maksimalų neapmokestinamųjų pajamų dydį nuo 350 iki 400 eurų, didės darbo užmokesčio po mokesčių pokytis. Tokio pokyčio naudą pajus asmenys, gaunantys iki dviejų vidutinio darbo užmokesčio dydžio šalyje algą. Tiesa, labiausiai tokią naudą pajus gaunantys minimalią mėnesio algą – jų mėnesio pajamos padidės 10 eurų. Beje, prasidėjus antram pusmečiui, prasidės aktyvesnės diskusijos dėl kitų metų minimalios mėnesio algos (MMA) bei valdžios sektoriaus darbuotojų algų pokyčių. Darbuotojų atstovams bus sudėtinga įtikinti Trišalės tarybos narius, kad kitais metais reikėtų didinti MMA, o valdžios sektoriaus darbuotojai turės susitaikyti, kad algų augimas kitąmet bus mažesnis.

Kainos

Beveik 20 proc. per metus sumažėjusi energetinių išteklių kaina buvo pagrindinė priežastis, kodėl metinė infliacija pagal suderintą vartotojų kainų indeksą Lietuvoje gegužę buvo 0,2 procento. Atmetus energetinių išteklių pigimo įtaką, metinė infliacija gegužę buvo 2,7 proc., arba panaši, kokia buvo ir 2019 metais. Naftos ir kartu degalų kaina birželį jau didėjo. Manome, kad antrą pusmetį ji bus dar didesnė, tačiau metinis pokytis išliks neigiamas. Elektros kaina buitiniams vartotojams nuo liepos 1 dienos mažės maždaug 8 proc., gamtinių dujų – 15 proc., ir tai darys 0,3 proc. punkto neigiamą įtaką infliacijai. Maisto prekių kainos, sparčiai augusios iki šių metų balandžio, turėtų taip pat sparčiai mažėti, ir metinė maisto prekių infliacija antrą pusmetį bus minimali. Nekeičiame ankstesnės prognozės, kad vidutinė metų infliacija šiemet bus 0,8 proc., o kitąmet – 2,2 procento.

Šiemet, kaip ir praėjusiais metais, toliau stebime drabužių ir avalynės kainų mažėjimo tendenciją – gegužę šių prekių kaina buvo 2,1 proc. mažesnė negu prieš metus. Panašu, kad tokiam pigimui įtakos turėjo ne tik didėjanti konkurencija dėl internetinės prekybos populiarumo augimo, bet ir prekybininkų siekis paskatinti pirkėjus pirkti daugiau. To negalima pasakyti apie būsto apstatymo ar namų ūkių įrangą, kuri gegužę buvo 3,5 proc. brangesnė negu prieš metus. Gyventojai, daugiau laiko praleisdami namuose, panašu, kad daugiau skyrė dėmesio savo aplinkai gerinti.

Bent gegužės mėnesio duomenys nerodo, kad paslaugų teikėjai būtų mažinę paslaugų kainas balandžio ir gegužės mėnesiais. Reikėtų pabrėžti, kad Statistikos departamentui buvo sudėtinga surinkti karantino metu negalėjusių paslaugas teikti verslo paslaugų kainas, todėl kur kas patikimesni duomenys pasirodys paskelbus birželio mėnesio infliaciją. Tačiau tai, ką matome iš gegužės ir balandžio duomenų, yra labai panašu į tai, kas vyko ir kitose Baltijos šalyse. Pavyzdžiui, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos per balandį ir gegužę Lietuvoje pabrango 2 proc., kai Latvijoje padidėjo 2,4 proc., o Estijoje 1,3 procento. Asmens priežiūros paslaugos per atitinkamą laikotarpį Lietuvoje pigo 0,7 proc., tiek pat kainos mažėjo ir Estijoje, o Latvijoje mažėjimas buvo kiek kuklesnis – 0,6 procento. Visgi labai panašu, kad paslaugų kainos artimiausiais mėnesiais nemažės.

Maisto prekių pigimui įtakos artimiausiais mėnesiais turės ne tik sezoniškumo veiksnys, kai vasarą pinga daržovės ir vaisiai, bet ir liekančios mažesnės negu metų pradžioje pieno ar mėsos produktų kainos. Be to, panašu, kad grūdinių kultūrų kainos rudenį taip pat nebus didesnės negu prieš metus, todėl pagrindo brangti gaminiams iš grūdų nėra.

Pramonė

Per pirmus penkis šių metų mėnesius pramonė smuko 5,1 proc., o apdirbamoji gamyba – 5,5 procento. Tiesa, neįtraukus naftos produktų gamybos, apdirbamosios gamybos lyginamosiomis kainomis apimtis krito 2,7 procento. Pramonės pokyčiai kovų–gegužės mėnesiais buvo geresni, negu tikėjomės iš pradžių. Tiesa, gegužę metinis pramonės gamybos nuosmukis tebebuvo nemažas ir siekė 9,9 proc., o apdirbamosios gamybos – 11 procentų. Tačiau iš dugno keliantis svarbiausių eksporto partnerių ekonomikai, galima tikėtis mažesnių pramonės smukimo pokyčių artimiausiais mėnesiais.

Kai kurių pramonės įmonių gamyba gegužę jau buvo didesnė negu balandį, pavyzdžiui, metinis baldų gamybos nuosmukis gegužę buvo -25,1 proc., kai balandį jis buvo -39,9 procento. Daugelis baldininkų teigia, kad, birželį išaugus užsakymams iš pagrindinio pirkėjo „Ikea“, gamybos smukimas buvo minimalus. Taip pat sumažėjo ir mašinų gamybos įmonių gamybos susitraukimo mastas. Tačiau tam tikrų didelių pramonės šakų, tokių kaip maisto, alkoholinių gėrimų, metalo dirbinių, gamybos pokytis gegužę buvo prastesnis negu balandį.

Svarbus rodiklis, padedantis stebėti pramonės aktyvumo pokytį, yra elektros suvartojimas. Džiugina tai, kad birželio pabaigoje elektros suvartojimo smukimas sulėtėjo, o tai irgi rodo, kad birželį pramonės gamyba krito jau mažiau.

Pramonės pasitikėjimo rodiklis birželį Lietuvoje ūgtelėjo ir dabar yra arti 2015 metų lygio. 35 proc. apklaustųjų teigia, kad gamyba per artimiausius tris mėnesius didės, o gamybos smukimo tikisi 23 proc. respondentų. Beje, Lietuvoje pramonės pasitikėjimo rodiklis ir birželį buvo vienas didžiausių Europoje, o tai rodo, kad pramonė pokyčiai Lietuvoje išliks geresni negu daugelyje Europos Sąjungos šalių.

Beje, apdirbamosios gamybos sektorius pastaraisiais ketvirčiais džiugino ir savo investicijomis. Dar 2020 metų pirmą ketvirtį apdirbamosios gamybos įmonės investavo net 25 proc. daugiau negu 2019 metų atitinkamą ketvirtį. Daugiausiai investicijas padidino baldų, chemijos produktų ir popieriaus gaminių gamybos sektorių bendrovės. Tiesa, koronaviruso krizė privertė daugelį pramonės įmonių atidėti savo investicijas, kol bus aiškesnė ekonominė padėtis.

Eksportas

Kol kas paskelbti tik sausio–balandžio mėnesio užsienio prekybos duomenys. Lietuviškų prekių eksportas per keturis šių metų mėnesius smuko 5,4 proc., o reeksportas – 1,3 procento. Žinoma, labiausiai eksportas krito balandį, kai metinis nuosmukis buvo didesnis negu 20 procentų. Tačiau reikia įvertinti tai, kad eksportas mažėjo ne tik dėl išvežtų kiekių, bet ir dėl eksportuotų prekių kainų smukimo. Pavyzdžiui, balandį eksportuotų prekių kaina buvo 10 proc. mažesnė negu prieš metus. Kol kas panašu, kad gegužę eksporto nuosmukis dar buvo taip pat dviženklis.

Pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į labai kritusį naftos produktų eksportą, kurį lėmė ne tik sumažėjusios naftos produktų kainos, bet ir kritęs eksportuotas produktų kiekis. Ypač balandį degalų suvartojimas ne tik Baltijos šalyse, bet ir kitose eksporto rinkose smuko 20 proc. ir daugiau dėl sumažėjusių kelionių automobiliais. Padėtis pastaruoju metu gerėja, nes birželį augo ir didmeninė degalų kaina, ir degalų pardavimo mastas.

Balandį taip pat žemyn smigo baldų eksportas, kuris ankstesniais metais mušdavo rekordą po rekordo. Tačiau ir šiame sektoriuje matome atsigavimo požymių, todėl nuo birželio eksporto duomenys turėtų būti daug geresni.

Balandį buvo įspūdingas ir drabužių eksporto smukimas – šis eksportas krito net 48 procentais. Tai vienas labiausiai nuo koronaviruso pandemijos nukentėjusių sektorių visame pasaulyje, nes žmonės kurį laiką leido daug mažiau lėšų drabužiams.

Geriausiais, kaip ir galima buvo tikėtis, atsilaike maisto produktų ir popieriaus gaminių eksportas. Stebėtinai buvo medicinos prietaisų eksporto augimas. Taip pat (bent jau balandį) nedaug krito ir metalo dirbinių eksportas.

Mokėjimo balanso duomenimis, paslaugų eksportas balandį smuko maždaug 15 proc., kai dar kovą metinis augimas buvo 4 procentai. Akivaizdu, kad labiausiai nukentėjo su turizmu susijusių paslaugų eksportas. Tikėtina, kad apie 15–20 proc. turėjo kristi ir krovininių vežimo kelių transportu besiverčiančių bendrovių eksportas. Įvairūs duomenys iš Vokietijos ar Lenkijos rodo, kad krovininio transporto priemonių srautai labiausiai smuko balandį, o nuo gegužės antros dalies jau pradėjo gerėti. Tiesa, šis sektorius artėja prie neišvengiamų pokyčių – jau liepos pradžioje bus patvirtintas Mobilumo paketas, kuris sumažins šį sektorių ir jo įtaką Lietuvos ekonomikai.

Beje, einamosios sąskaitos perteklius per pastaruosius dvylika mėnesių sudarė net 5,3 proc. BVP, ir tai rodo, kad grynasis pinigų srautas į Lietuvą yra teigiamas. Tai lemia labiau negu eksportas smukęs importas ir sumažėję įmonių dividendai akcininkams užsienyje.

Kredito rinka

Kredito įstaigų paskolų ne finansų bendrovėms portfelis gegužės pabaigoje buvo 8 mlrd. eurų, arba net 8,4 proc. mažesnis negu prieš metus ir 5,6 proc. mažesnis negu vasario pabaigoje. Daugelyje šalių prasidėjus sumaišičiai dėl koronaviruso protrūkio, įmonės puolė naudoti neišnaudotas sąskaitos kreditavimo ar apyvartinio kapitalo kreditų priemones, tačiau Lietuvoje taip neatsitiko. Panašu, kad didžiausios Lietuvos įmonės turėjo pakankamo dydžio likvidžių lėšų atsargą, nes paskolų įmonėms portfelis smuko, nors įmonės galėjo nesunkiai pasinaudoti bankų suteikta galimybe atidėti paskolų įmokas. Nepaisant to, įmonių turimos lėšos kredito įstaigų sąskaitose padidėjo 530 mln. eurų nuo vasario pabaigos. Tai reiškia, kad, nors pajamos smuko, įmonės mažino apyvartinį kapitalą ir išlaikė neblogą pelningumo rezultatą. Padėjo ir valdžios skatinimo priemonės – įmonės, taupydamos lėšas, įsiskolino valdžiai nesumokėdamos laiku beveik 500 mln. eurų.

Įmonėms, ir gyventojams antrą ketvirtį pagelbėjo bankų pasirašytas moratoriumas dėl paskolų įmokų mokėjimo atidėjimo šešiams mėnesiams. Tačiau bent jau gyventojų tuo pasinaudojo mažiau, negu tikėtasi. Paskolos namų ūkiams gegužės pabaigoje buvo 7,4 proc. didesnės negu prieš metus, būsto paskolos – 8,9 procento. Būsto paskolų portfelio augimas balandį ir gegužę sulėtėjo, tačiau tai nebuvo dramatiškas pokytis. Jam įtakos dar turi anksčiau pasirašytų naujo būsto pirkimo sandorių finansavimo sutartys.

Lietuvos kredito įstaigose toliau labai sparčiai daugėjo indėlių – namų ūkių indėlių gegužės pabaigoje buvo net 14,3 proc. daugiau negu prieš metus. Nuo vasario pabaigos indėlių padaugėjo 676 mln. eurų, arba 4,5 procento. Ir gyventojų, ir verslo, ir valdžios indėlių suma nuo vasario pabaigos paauogo net 1,8 mlrd. eurų. Tokį pokytį labiausiai lėmė Lietuvoje einamosios ir kapitalo sąskaitos perteklius (prekių ir paslaugų eksportas mažėjo lėčiau negu importas, mažėjo įmonių išmokėti dividendai užsienio akcininkams ir pan.) ir didesnė valdžios skola užsieniui – t. y., pinigai į šalį atėjo, o ne iš jos išėjo. Be to, moratoriumas sustabdė paskolų amortizaciją, kuri būtų buvusi dar didesnė, o būtent paskolų grąžinimas yra indėlius mažinantis veiksnys. Tokie pokyčiai šalyje, kai finansų sistemoje indėliai gerokai lenkia paskolų portfelį (pats paskolų portfelis susitraukė), vers artimiausiu metu vis labiau galvoti, kaip didinti paskolų portfelį, ir tai gali būti ekonomiką skatinantis procesas.

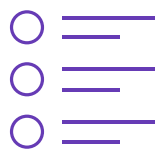
Būsto rinka

Gyvenamojo būsto rinkai koronaviruso proveržis padarė itin didelę neigiamą įtaką ir jai sugrįžti į ankstesnį lygį net pagal optimistinį scenarijų reikės ne vieno mėnesio. Balandį metinis butų sandorių skaičius smuko 35 proc., gegužę – 40 procentų. Mažiau krito registruotų sandorių skaičius Vilniuje, kur dar teigiamą įtaką darė anksčiau rezervuotų butų pardavimo užbaigimas. Vilniuje balandį metinis butų sandorių nuosmukis buvo 20, gegužę – 30 proc. mažesnis negu prieš metus. Tačiau tai inertiškas procesas, nes pirminėje rinkoje sandorių skaičius balandį ir gegužę buvo 90 proc. mažesnis negu prieš metus. Dėl to ateinančiais mėnesiais tai darys neigiamą įtaką sandorių skaičiui ir Vilniuje. Kita vertus, sandorių skaičius antrą metų pusmetį jau augs, bet metinis pokytis vis dar bus neigiamas.

Nors buvo baimintasi, būsto kainos nuo kovo vidurio šalyje beveik nepakito. Įmonės „Ober-Haus“ duomenimis, gegužę vidutinė buto kaina nepakito, o balandį padidėjo 0,1 procento. Metinis pokytis vis dar buvo nemažas – Vilniuje butų kaina buvo 6 proc. didesnė negu prieš metus. Ekonomikos aktyvumui atsigaunant ir daugėjant sandorių skaičiui, bus vis sunkiau tikėtis kainų mažėjimo. Tačiau reikia įvertinti tai, kad naujų butų pasiūla nesumažėjo, o jų sandorių skaičius, nors ir augs, bet artimiausiu metu negrįš į ankstesnį lygį, todėl ne visos nekilnojamojo turto vystymo bendrovės išlauks nesumažinusios kainų.

Tai, kad nekilnojamojo turto rinka nebuvo perkaitusi, padėjo rinkos dalyviams gana nesunkiai išgyventi pirmuosius mėnesius. Tikėtina, kad gyventojai nepuls taip greitai pirkti gyvenamojo būsto, kaip atsitiko su mažesnės vertės pirkiniais. Panašu, kad nemažai atsargumo atsiras ir dėl laukiamos antrosios koronaviruso bangos, todėl net ir pagal optimistinį scenarijų būsto paklausa sugrįš prie anksčiau įprastos tik kitais metais.

Naujų būsto paskolų, kai pradinis palūkanų normos fiksavimo laikotarpis iki vienerių metų, palūkanų norma gegužę buvo 2,26 proc., arba truputį mažesnė negu metų pradžioje. Labai tikėtina, kad būsto palūkanų maržos rinkoje artimiausiais mėnesiais nedidės.

Valdžios politika

Nors trejus metus iš eilės konsoliduotas valdžios sektoriaus balansas buvo perteklinis, o valdžiai 2019 metų pabaigoje pavyko sukaupti 2 proc. BVP finansinę atsargą, pernelyg girti tokių pasiekimų nereikėtų, nes ekonomika visus tuos metus augo sparčiau negu prognozuota, o struktūrinis valdžios sektoriaus balansas liko neigiamas ir 2019 metais netgi buvo prastesnis negu 2018 metais. Kita vertus, tokie Lietuvos valdžios fiskalinės politikos pasiekimai buvo tikrai neblogi, palyginti su kitomis Europos Sąjungos šalimis, todėl ir reitingų agentūros dar metų pradžioje Lietuvai padidino kredito reitingą, pavyzdžiui, „Standard&Poor's“ pakėlė ilgalaikio skolinimosi reitingą nuo A iki A+.

Visus valdžios šių metų planus sujaukė koronaviruso krizė, kurios sukeltoms ekonominėms problemoms įveikti šių metų valdžios sektoriaus biudžeto deficitas priartės prie 10 procentų. Nemažai valdžios sprendimų šios krizės metu buvo gana greitai ir teisingai – pandemijos metu sumažėjus gyventojų vartojimo išlaidoms ir verslo investicijoms, aktyvų vaidmenį stabilizuojant gyventojų pajamas bei investicijų lygį šalyje turi perimti valdžios sektorius. Biudžeto deficitas išaugs, bet tai nedidelė problema, palyginti su tuo, kas būtų atsitikę ekonomikai, jeigu valstybė nebūtų reagavusi. Valdžiai svarbu ir teisingai suplanuoti skatinimo priemonių atitraukimo procesą. Būtent šis darbas dabar laukia Lietuvos valdžios, jeigu ekonominė padėtis, kaip tikime, gerės. Matome, kad artėjantys Seimo rinkimai vilioja politikus skirti pinigų populiaroms, bet mažai efektyvioms skatinimo priemonėms.

Koronaviruso krizė suteikė pamoką, kad šalis privalo turėti greitai verslą padedančių skatinti priemonių, nes visi matėme, kad „Invega“ tokiam ekonomikos šokui nebuvo pasiruošusi. Beje, praėję daugiau negu trys mėnesiai rodo ir tai, kurios skatinimo priemonės verslui yra naudingiausios, todėl reikia būti pasiruošus didinti jų limitus, jeigu ekonominė padėtis vėl blogėtų. Iš „Invegos“ administruojamų priemonių verslui labiausiai reikėjo paskolų lengvatinėmis sąlygomis ir palūkanų kompensavimo. Taip pat padidinti likvidumą labai padėjo ir galimybė atidėti mokesčių Valstybei – Valstybinei mokesčių inspekcijai ir „Sodrai“ – sumokėjimą. Bet čia vėl labai svarbu, kad valdžia neskubėtų reikalauti grąžinti nesumokėtus mokesčius.

Suprantama, kad dėl atidėtų mokesčių mokėjimo nukentėjo valstybės ir „Sodros“ biudžeto pajamos, tačiau nereikia pamiršti, kad didžiausia dalis atidėtų mokesčių sugrįš per artimiausius metus. Nacionalinio biudžeto pajamos per 2020 metų penkis mėnesius buvo 12,7 proc. mažesnės, negu planuota, ir 6,8 proc. mažesnės negu prieš metus. „Sodros“ pajamos per atitinkamą laikotarpį buvo 7,3 proc. mažesnės, negu planuota, ir 3,8 proc. mažesnės negu prieš metus. Daugiausiai nesurinkta PVM mokesčio pajamų – tam įtakos turėjo ir atidėtos įmonių PVM įmokos, ir dėl mažesnio vartojimo sumažėjusi PVM prievolė.

1 lentelė. Pagrindinių Lietuvos ekonominių rodiklių prognozė 2020–2021 metams

Rodiklis	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m. (prognozė)	2021 m. (prognozė)
Nominalusis BVP (mlrd. EUR)	38,9	42,3	45,3	48,4	45,4	48,8
Realiojo BVP metinis pokytis (proc.)	2,6	4,2	3,6	3,9	-6,7	5,3
Namų ūkių vartojimo išlaidų metinis pokytis (proc.)	4,1	3,5	3,9	3,2	-6,5	5,5
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidų metinis pokytis (proc.)	0,1	-0,3	0,5	0,7	2,5	0,5
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas (proc.)	3,4	8,2	8,4	7,4	-5,0	3,0
Prekių ir paslaugų eksportas (proc.)	4,9	13,6	6,3	9,3	-10,6	7,3
Prekių ir paslaugų importas (proc.)	4,0	11,5	6,0	6,7	-8,6	6,0
Vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota pagal SVKI ¹ (proc.)	0,7	3,7	2,5	2,2	0,8	2,2
Vidutinis nedarbo lygis (proc.)	7,9	7,1	6,2	6,3	9,3	8,4
Užimtųjų skaičiaus pokytis (proc.)	2,0	-0,5	1,5	0,3	-2,7	0,5
Vidutinio bruto darbo užmokesčio ² pokytis (be II, proc.)	7,9	8,2	9,9	8,8	2,5	3,5
Valdžios sektoriaus balansas (proc. BVP)	0,2	0,5	0,6	0,3	-8,5	3,0
Valdžios sektoriaus skola (proc. BVP)	39,7	39,1	33,8	36,2	49,0	50,5

1. Suderintas vartotojų kainų indeksas.

2. Vidutinis darbo užmokestis prieš mokesčius neįtraukiant individualių įmonių.

2 lentelė. Kiti svarbūs Lietuvos makroekonominiai ir finansiniai rodikliai

Rodiklis	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Mažmeninės prekybos, išskyrus transporto priemonių prekybą, metinis pokytis (proc.)	5,3	6,8	4,4	6,5	5,4	-2,3 (sausis–gegužė)
Pramonės produkcijos, išskyrus naftos produktus, metinis pokytis (proc.)	3,7	4,8	6,2	6,4	4,7	-5,0 (sausis–gegužė)
Statybos darbų metinis pokytis (proc.)	-3,5	-9,3	9,2	13,7	8,3	10,0 (I ketv.)
Materialinių investicijų metinis pokytis (proc.)	10,1	-0,9	5,3	4,8	8,4	1,2 (I ketv.)
Pramonės pasitikėjimo rodiklis (punktai)	-16	-7	-9	-6	-9	-11 (birželis)
Vartotojų pasitikėjimo rodiklis (punktai)	-4	-1	-3	-1	1	-4 (birželis)
Užsieniečių nakvynių Lietuvoje skaičiaus metinis pokytis (proc.)	-0,8	8,7	4,8	8,9	10,9	-28,8 (I ketv.)
Prekių eksporto metinis pokytis (proc.)	-6,0	-1,3	16,8	7,0	4,8	-5,7 (sausis–balandis)
Lietuviškos kilmės eksportas	-2,2	0,5	15,4	10,2	2,9	-8,5 (sausis–balandis)
Reeksportas	-10,9	-3,8	18,9	2,5	7,7	-1,3 (sausis–balandis)
Prekių importo metinis pokytis (proc.)	-1,9	-2,2	16,5	8,6	2,9	-9,7 (sausis–balandis)
Einamosios sąskaitos balansas (proc. BVP, 4 ketvirčiai)	-2,4	-1,1	0,5	0,3	4,3	5,3 (I ketv.)
Tiesioginės užsienio investicijos (proc. BVP)	39,0	39,1	38,6	37,6	37,5	37,5 (I ketv.)
Darbo našumo metinis pokytis (proc.)	-0,8	-1,0	7,4	1,8	3,4	4,6 (I ketv.)
Būsto kainų indekso metinis pokytis (proc.)	3,7	5,4	9,0	7,3	6,9	6,2 (I ketv.)
Vienetinių darbo sąnaudų metinis pokytis (proc.)	5,3	5,7	4,4	5,3	6,0	3,5 (I ketv.)
Metinė infliacija pagal VKI ¹ (proc.)	-0,1	1,7	3,9	1,9	2,7	0,3 (gegužė)
Kitų PFJ ² paskolų rezidentams, išskyrus PFJ ² , metinis pokytis (proc.)	2,4	8,9	1,9	5,7	2,2	-1,0 (gegužė)
Rezidentų, išskyrus PFJ ² , indėlių kitose PFJ ² metinis pokytis (proc.)	5,5	8,4	6,7	12,4	11,9	18,8 (gegužė)
Vidutinė naujų būsto paskolų palūkanų norma ³ (proc.)	1,76	1,80	1,96	2,28	2,3	2,26 (gegužė)

1. Vartotojų kainų indeksas.

2. Pinigų finansų įstaiga.

3. Pradinis palūkanų normos fiksavimo laikotarpis iki 1 metų.